

մանաւանդ գովէ: որ մինչ մեր ձերբակալութիւնն իր մենաստանին շահաբեր էր՝ ուզէց ըզմեջ ազատել:

Այս խոսակցութիւնն ընդհատեցաւ Տիմիդրիէ, որ ազատ (թողուելով) հրաժեշտի ողջոյն կուտար մեզի: « Ապուսէ ինծի, ըսի, մէկանգ դառնա՛նք »: Տխրութեամբ գլուխը շարժեց և անդդիարէն պատասխանեց ինծի, որպէս զի ակէնայք հասկընան:

— Քանի մը որ բանասարգեալ էք գոգք. զԱթենս պիտի չտեսնէք՝ փրկանք չհաստուցած: Լորտին իմացընելու կ'երթամ. տիկնայք ունին արգիւօք յանձնելիք մը՝ իրեն զրուցելու համար:

— Ըսէ իրեն, պոռայ Տ. Սիմոնս, որ գեսպանատուն վազէ, վերջը Պիւրէոս երթայ՝ ծովապետը գտնէ. ըսէ որ արտաքին գործոց պաշտօնարանը բողոքէ. ըսէ որ Լորտ Բալմէրգընի

գրէ: Ազատէ զմեզ հոսկէց, կամ զինուց զորութեամբ կամ քողաքադիտական հեղինակութեան հնարիւք. բայց չեմ ուզեր որ ազատութեանս համար փող մը վճարուի:

— Իսկ ես, ըսի առանց մեծ ցամառն, կ'ազալեմ որ թարեկամաց ծանուցանես թէ որոնց ձեռքը (թողուցիր դիս. Եթէ քանի մը հարկեր Ֆրանսք պէտք է խեղճ ընապատուած փրկելու համար, ապահով եմ որ առանց աշխատանքի կը գտնեն: Արքունական պողոտայից պարոնայքս՝ անուշտ շատ սուգ գին չեն կտրեր ինծի համար. կը բաղձամ քանի որ գուհ հոս ես գեռ, հարցունելու իրենց թէ ինչ է ձիջք գինս:

— Անգուռա է, սիրելիս պարոն Հէրման, իրեք չեն որոշեր փրկանացք գինը:

— Հապա ո՞վ:

— Իրենց գլխաւորը, Հաճի Ագաւորոս:

Կը շարունակուի:

Ե. ԱՊՈԻ

ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

Փարսալեանն Լուիսնոսի. — Թասսոյի Ագաստրիսն Եդուալդն. — Արիստոյի՝ Օպանայի Ֆռոնդայ:

Յետ Հոմերի և Վիրգիլեայ՝ բոլոր հին դիւցազներդակ քերթողաց մէջ, ամենէն մեծագոյնը Լուկանոսն է: Սա արժանաւոր է յատուկ ուշադրութեան, վասն զի իւր գրութեանց մէջ մեծամեծ թերութեանց հետ՝ խառն կը գրտնուին նաև մեծամեծ գիւղեցկութիւնք: Որպի որ փարսալեայ գրութեանքին մէջ ամենանուսղ գիւտեր կան և աւելի պատմական է, որով օրինաւոր դիւցազներգութեանց կարգն չի համարուիր, այսու ամենայնիւ զինքը դիւցազներգակ քերթողաց կարգէն դուրս հանելը՝ իմաստական դատողութիւն մը կ'ըլլայ: Այս կարգին սահմանները գեռ բոլորովին այնպիսի ճշգրտեամբ որոշուած չեն, որ քերթութեամբ մը՝ որ մեծամեծ և դիւցազնական գործերու վրայ կը խօսի՝ չկարենայ դիւցազներգութիւն ըսուիլ, միայն՝ Հոմերոսի ու Վիրգիլեայ մտածմանը բոլորովին նման չլլալուն համար: Փարսալեայ քեր

թութեան նիւթը՝ իրաւքնէ դիւցազներգութեան ամենայն արժանաւորութիւնն ու մեծութիւնն ունի, և իր նիւթոյն մէջ միութեան կապ կայ՝ որ է կեսարու հռովմէական ազատութեան վերայ կանգնած յաղթանակը: Եւ այն քերթութեան՝ որ ներկայապէս կը գրտնուի մեր ձեռքը, ստուգիւ վայելուչ վերջաւորութիւն մը չունի. կամ ժամանակը զմեզ զրկեր է այս վերջի զըրքերէն և կամ հեղինակին գործը անկատար մնացած է:

Թէպէտ Լուկանոսի գրութեանց աւարկայն ըստ բաւականի դիւցազնական է, սակայն ինքը իր նիւթոյն ընտրութեան մէջ չէ յաշողած, որովհետեւ երկու պակսութիւն ունի: Նախ՝ որ Հռովմայեցոց այն անգութ և կատաղի քաղաքական պատերազմները՝ խորշելի առարկաներ ներկայացուցած ըլլալով՝ շատ պատշաճ չեն դիւցազներգական քերթողութեան, այլ ազնիւ և գովեստի արժանի գործերն աւելի յարմար նիւթեր կը դատուին դիւցազներգակ մուսային: Բայց Լուկանոսի հան

ճարն՝ կարծես աւելի կ'ախորժի դա-
ժան տեսարաններէ. ինքը չափէ դուրս
զանոնք կ'ընդլայնէ և դո՛ւ չըլլալով ա-
նոնցմով՝ որոնք իւր նիւթոյն հետ բնա-
կան կապակցութիւն ունին, կը խոտորի
ճամբէն, մէջ բերելով Մարիոսի և Սիդ-
ղայի անգութ կոտորածոց երկայն դը-
րուազ մը, որոնք լի են ամէն տեսակ
անգթութեամբ. Լուկանոսի նիւթոյն
երկրորդ պակսութիւնն այն է՝ որ իւր
գրած գէպքերը՝ շատ մօտ էին այն
ժամանակին՝ յորում գրեց Լուկանոս:
Այս բանս անյաջող պարագայ մ'է
գիւցցազնեցութեան մը համար, վասն
զի ազատ չի թողուր քերթողին գոր-
ծածելու զկեղծիս և զառասպելս, որով
և գրուածքը 'ի չքեղութենէ և հաճոյա-
կան ըլլալէ կը զրկէ: Այսու հանդերձ
Լուկանոս արժանի է գովութեան, որ
յանձն առած է աւելի նուազ չքեղ ե-
րևնալ քան թէ զարդարել իր գրուած-
քը անդէպ առասպելներով: Վասն զի
աստուածոց առասպելաբանութիւնքն
անբնական խառնուրդ մը պիտի կազ-
մէին Կեսարու ու Պոմպէոսի քաջագոր-
ծութեանց հետ, որով փոխանակ բար-
ձրացնելու՝ այնպիսի նորագործ և
ծանօթ իրաց յարգը պիտի նուազե-
ցնէր:

Բնաւորութեանց նկատմամբ Լուկա-
նոս եռանդուն և ազդու կերպով կը
նկարագրէ զայնս, և թէպէտ Պոմպէոս
իւր սիրելի գիւցցազն է, սակայն չի կըր-
նար զայն մեղի շատ հաճելի ընել, վա-
սնն զի չենք տեսներ Պոմպէոսի վրայ
յատուկ վեհանձնութիւն մը՝ իւր զգաց-
մանց մէջ և ոչ նշանաւոր քաջութիւն
մը իր գործոցը մէջ, այլ ընդ հակա-
ռակն Կեսարու առաւելագոյն ճարտա-
րութեան առջև իրենք խաւարեալ է:
Լուկանոս իրեն ամենէն աւելի ուշա-
գրութեան նիւթ ըրած է Կատոնի բա-
րօւց նկարագիրը, և ամէն անգամ
զայն 'ի տեսարանի հանած ժամանակ՝
կարծես թէ իրեն սովորականէն աւելի
վեմ ոճ մը կը բռնէ. և յիշաւի, քեր-
թուածոյն մէջ գտնուած ամենէն աւե-
լի աղիւս և նշանաւոր հատուածներն

կը վերաբերին Կատոնի, եթէ ըլլան
նկարագիր իրեն վարուցը և եթէ խօ-
սակցութիւնը իրեն բերանը գրուած.
և մասնաւորապէս յիշուելու արժանի
է իրեն բարոյական վեմութեան հա-
մար՝ այն խօսակցութիւնը, որով կը
յորդորէ Կատոն զլարիենոս խորհուրդ-
հարցնելու Արամազդայ Ամմոնի պատ-
գամին՝ պատերազմին ելիցը վրայօք,
որ և հաւասար է ամենէն աւելի գեղե-
ցիկ և վեմ հատուածոց՝ զորս հասու-
ցած է մեզ հնութիւնն: Իսկ պատմու-
թեան նկատմամբ բանաստեղծը շատ
կապկպուած է ժամանակագրական
կարգաւ, որով ստեպ ստեպ պատմու-
թեան թելը կը կտրատէ և զմեզ տեղէ
տեղ կը փոխադրէ. շատ անգամ դուրս
կը խոտորի նիւթէն՝ մերթ երկրի մը
աշխարհագրական նկարագիրն ընելով,
մերթ բնական կրաց վրայօք իմաստա-
սիրական պատճառաբանութիւններ.
Ինչպէս իններորդ գրքին մէջ Ափրի-
կեան օձին և տասներորդին՝ Նիլոսի
աղբերականցը վրայօք գրուած հա-
տուածոցը մէջ:

Փարսալեանին մէջ չեն պակսիր կեն-
դանի և բանաստեղծական նկարա-
գրութիւններ. բայց հեղինակին գլխա-
ւոր յոժընկարագրութեանց կամ պատ-
մութեանց մէջ կայացեալ չէ: Վերջին
ները՝ շատ անգամ ցամաք են և ցուրտ,
իսկ առաջինքն՝ չափազանց քաշքշուտ
են, և շատ անգամ անհաճոյ իրաց նը-
կարագրութիւնը են: Իւր գլխաւոր
արդիւնքը զգացմանց մէջ կը կայանայ՝
որ ընդհանրապէս ազնուական և զօ-
րաւոր են, և այնպիսի եռանդնալից և
զգայուն կերպով բացատրուած՝ որ ըս-
տուգիւ զինքը կ'որոշեն յայլոց: Հնոց
մէջ երկցած ամենէն աւելի իմաստա-
սէր և ուղղախոհ զգացմամբ ոգևորեալ
քերթողն է Լուկանոս, Հռչակաւոր Սե-
նեկայի թոռն էր՝ և ինքն իսկ Ստոյի-
կեան. և այս իմաստասիրութեան հո-
գին բոլոր իր քերթուածոց մէջ յայտ-
նի կ'երևի: Դարձեալ պէտք ենք դի-
տել որ հին գիւցցազնեցակ քերթո-
ղաց մէջ միայն ինքն է, որոյ գրուած.

քին նիւթն ինքն ինքեան ուշադրու-
թեան արժանաւոր ըլլայ:

Լուկանոս առասպելներ չի պատ-
մեր: Հռովմայեցի էր ինքն և անձամբ
կրած էր Հռովմայեցւոց ազատութիւնն
նորանցընելէն վերջը տիրապետող բռն-
հաւորական իշխանութեան և քաղա-
քական պատերազմաց արդիւնքներն:
Իր վսեմ և քաջասիրտ հոգին զինքը
այս նիւթիս խորը մտուց, և զանազան
տեղեր՝ զինքը վառեց իրական և ստոյգ
եռանդեամբ մը: Այս պատճառաւ իւր
քերթուածոյն մէջ շատ կը դառնուին
ըստ տեղւոյն պատշաճ բացատրանչու-
թիւններ և բացատրաբանութիւններ: Ու
րոնք իրեն հանճարոյն արժանաւոր՝
աշխուժով և եռանդեամբ մէջ բե-
րուած են:

Բայց այս բանաստեղծիս ճակատա-
գիրն է կարծես՝ որ բնաւ կարելի չէ
յիշատակել իրեն կատարելութիւննե-
րը, առանց խօսելու նաև իւր պակաս-
թեանցը վրայ: Ինչպէս որ իրեն զխա-
ւոր փառք համարուած է իւր վառ-
վառն և կրակոտ հանճարն, որ մերթ
նկարագրութեանց և շատ անգամ ալ
զգայմանց մէջ կը ցուցնէ, նոյնպէս
այս երկու կէտերուն մէջ իրեն մեծ թե-
րութիւնն ալ իւր չափազանցութիւնն
է. վսեմ զի ամէն բան չափազանցի կը
տանի և չի գիտեր թէ ուր է միջինն:
Եւ այսու ճգամը որ կը ջննայ նա ընդ-
լայնել իւր առարկայն, կ'ուրի և բնա-
կանէ դուրս կ'ելլէ, և ստէպ կը հան-
դիպի՝ որ մինչեւ եռ նկարագրութեան
վերաբերեալ տողին մէջ վսեմ կը գրէ,
յալ՝ որդ տողին մէջ յանալով վսեմա-
գոյն հանդիսանալ՝ բոլորովին ուռու-
ցիկ կերպ մը կ'առնու: Լուկանոս այն-
պիսի ժամանակի մը մէջ ապրեցաւ՝
յորում ճամարտակաց վարժարաննե-
րըն արդէն իսկ սկսեց ելն եղծանել
Հռովմական գեղեցիկ պերճախօսու-
թեան ճաշակը, և ինքն իսկ բռնուեցաւ
այս զեղծմունքէն, մինչև շատ անգամ
փոխանակ քերթողական մտաց եռան-
դեան՝ ճոռմաբան կերպ մը կ'առնու:

Սակայն ընդհանրապէս եռանդնոս

և հեղինակաւոր մատենագիր մ'է Լու-
կանոս, իրեն զգացմունքները այն-
չափ գերազանց են, և երբոր առիթը
գայ իր մտաց աշխոյժը այնչափ մեծ է,
որ իր շատ մը թերութիւնները գրեթէ
կը ծածկուին, և շատ անգամ ալ իւր
քերթուածոյն պանազան մասանց մէջ
գերազոյն կը գտնուի՝ քան ուրիշ որ և
իցէ քերթող: Զոր օրինակ բարուց այն
նկարագիրը՝ զոր կ'ընծայէ Պոմպէոսի և
Կեսարու՝ իր առաջին գրքին մէջ՝ չքա-
ղագիտ են. և այն նմանութիւնը՝ ու-
րով գլոմպէոս հին կաղնւոյ մը կը նը-
մանցընէ, որ ինքիրմէ կործաներ է՝ շատ
բանաստեղծական է:

Բայց երբ քերթուածոյն բովանդա-
կութիւնը մտածենք, կը ստիպուինք
խոստովանել թէ իւր բանաստեղծական
եռանդը իրեն առաջնորդ չունի ոչ ուղ-
ղախոհ միտք մը և ոչ ընտիր ճաշակ:
Իւր հանճարը զօրաւոր է, բայց ոչ եր-
բեք փափուկ, ոչ երբեք քաղցր և հա-
ճոյական: Գրութեան ոճը կորովի է,
բայց միանգամայն և խիստ. շատ ան-
գամ մթութիւններ կը գտնուին՝ որոնք
առաջ կու գան իրեն չափազանց բեր-
մանէն, ամենայն ինչ անսովոր և սեղմ
ոճով բացատրելէն: Վիրգիլիոսի հետ
բաղդատելով զինքը՝ կրնայ ըսուիլ որ
Լուկանոս տալի ազատ զգացմունքներ
կը ցուցնէ. իսկ այլով մասամբ՝ գըլ-
խաւորապէս յստակութեան, վայելա-
բանութեան և փափկութեան մէջ շատ
ստորին է քան զՎիրգիլ:

Թէպէտ Ստասիոս և Սիլուսիոս խոս-
ելուս դիւցադներեակ բանաստեղծ են,
բայց այնչափ քրեելի չեն՝ որ մաս-
նաւոր խորհրդածութեան արժանաւոր
ըլլան, ուստի կ'անցնինք Թասսոյի, որ
նորոց մէջ աւելի ընտիր դիւցադներգակ
բանաստեղծ մ'է: Իրեն Ազատութիւն
Երուսաղեմի քերթուածը հրատարա-
կուեցաւ յամին 1574 թուականին: Կա-
նոնաւոր քերթուած մ'է, որ իր ամբող-
ջութեան մէջ ստուգիւ դիւցադներգու-
թեան մը կազմութիւնն ունի, և այն ա-
մէն գեղեցկութեամբ՝ որ կը պատշա-
ճին այս տեսակ քերթութեանց՝ զար-

դարուած է: Գրուածքին նիւթն երու-
սաղեմի ազատութիւնն է անհաւատից
ձեռքէն՝ քրիստոնէութեան բովանդակ
գորութեանց միութեամբը, այս՝ ըստ
ինքեան և մասնաւորապէս այն ժամա-
նակին մէջ եղած գաղափարաց համե-
մատ՝ խիստ նշանաւոր, յարգելի և գիւ-
ցաղնական գործ մ'էր: Քրիստոնէից ու-
նեցած ընդդիմութիւնը Սարակինոսաց
դէմ՝ էական հակապատկեր մը կը կազ-
մէ: Այս նիւթս չի ներկայացըներ այն
քաղաքական անմիաբանութեանց ան-
գոյթ և վայրագ տեսարանները, որոնք
կը բորբոքէին Լուկանոսի երևակայու-
թիւնը. այլ մեր առջև կը դնէ սրբա-
զան առարկայէ մը չնչիալ եռանդեան
գորութեան գործեր: Կրօնից՝ դիւցազն-
երգութեան նիւթոյն հետ ունեցած
մասնակցութիւնը՝ անոր աւելի վեմ
կերպարանը կու տայ, և միանգամայն
բնական ճամբայ կը բանայ իրաց միու-
թեանն հանգուցին և վեմ՝ նկարա-
գրութեանց: Եւ գործն իսկ այնպիսի
ժամանակի և այնպիսի երկրի մէջ է,
որ ըստ բաւականին հեռու ըլլալով՝
ներեալ է մտցընել նաև առասպելա-
խառն աւանդութիւններ և կեղծեաց
խառնուրդ մը ընդ ճշմարիտ պատմու-
թեան:

Թասսոյի գործոյն ամբողջութեան
գիւտն արդասիւք է հարուստ և բեղուն
հանճարոյ մը, որ բանաստեղծի պլանա-
ւոր յատկութիւնն է: Ինքը դէպքերով
լի է, և ասոնք խիստ զանազան և տար-
բեր իրենց տեսակետին մէջ: Զմեզ բը-
նաւ չի հոգնեցընել միայն պատմեալ-
մանով, մարտակիւններով. ստէպ ըս-
տէպ կը փոխէ տեսարանը և արիւնա-
լից դայտերէն կը փոխադրէ զմեզ աւե-
լի սրտահաճոյ տեսարաններու Մերթ
կրօնական հանդիսից չքեղութիւնը,
մերթ սիրոյ արկածներ և երբեմն իսկ հո-
վուական կենաց գրուադներ՝ արթուն
կը բռնեն և կը զբաղեցնեն զընթերցո-
ղը: Մի և նայն ժամանակ գործոյն բո-
վանդակութիւնը պանշելի արուեստով
յօդեալ կապակցեալ է. և մինչդեռ
չատ զանազանութիւն կայ մասանցը

մէջ, բայց յոմբողջութեան կատարեալ
միութիւն մը կը տիրէ: Երուսաղեմի
ազատութիւնը իրեն տեսակէտն է և
ասով կը վերջացընէ իւր քերթուածը:
Քոյր գրուադները՝ ի բաց առեալ Ա-
լինդեայ և Սփրնդիոյ գրուազը, ըստ
բաւականին սերտ յարաբերութիւն ու-
նին նիւթոյն հետ:

Այս քերթուածս ոգևորեալ է բազ-
մաթիւ բարուց նկարագրութիւններէ,
որոնք շատ լաւ մէկմէկէ կը զանազա-
նին և աղէկ կերպով գրուած են: Գոր-
ծոյն առաջնորդն կոփրետոս խոհեմ՝
է, չափաւոր և անլիհեր. Տանդրետի
սիրով վառուած է, վեհանձն և շատ
աղէկ հակապատկեր է սէզ և զազա-
նային Արկանդեայ. Հոննալո՝ որ մաս-
նաւորապէս քերթուածոյն դիւցազն է
և մասամբ իսկ Հոմերի Աքիլլեոսի նը-
մանութիւնը ունի, եռանդուն և գիւ-
րազրգիւռ երիտասարդ մ'է, որ և Արմի-
տայի հրապուրանօք և հնարքներով
մոլորած է, բայց եռանդնալից և վրէժ-
խնդիր իւր պատուոյն և լի դիւցազ-
նակեր արուլթեամբը, Արիասիրտն Սիւ-
լէյման՝ վեմ՝ զգացմամբ լի է. գողտրիկն
երմինիա, խորամանկ և բուռն Ար-
միտա և այրականն կլորինդա, ամէնն
ալ գերազանց կերպով նկարուած և
ոգևորուած անձնաւորութիւնք են. բա-
րուց ճշգրիտ նկարագրութեան մէջ յի-
րաւի Թասսոյ սեպհական պատուոյ ար-
ժանի է. այս մասին մէջ կը գերազան-
ցէ քան զվիրդիւլ, և բաց ի Հոմերէ՝ միւս
այլ բոլոր բանաստեղծներէն ստորին չի
մնար: Կը գտնուին նաև շատ առասպել-
լաբանութիւնք իւր քերթուածոյն մէջ.
և այս մասին նկատմամբ իր յարգն աւե-
լի տարակուսական է. բայց ուր որ կը
մոռնան երկնային էակք, հոն ազնուա-
կան է բանահիւստութիւնը. Աստուած՝
որ վերէն ի վայր երկու բանակները կը
դիտէ, և հրեշտակները՝ իւրաքան-
չիւրը զանազան դիրքերու մէջ գրուած՝
որ զհեթանոսները նուաճեն և չար հո-
գինները մերժեն, իրեն բանաստեղծու-
թեան մէջ վեմ՝ արգասիք առաջ կը
բերեն: Զորքորդ գրուադին սկիզբը՝ դը-

ժողովին նկարագրութիւնը, ուր կ'երևի Պրուտոն և կը բանախօսէ՝ ամենամեծ ազդեցութիւն կ'ընէ մեր վրայ. որոյ հետեւած է նաև Միլլոն, թէ և պէտք է խոստովանինք թէ վերջինս լուսադոյն յօրինած է զայն: Թասսոյի քերթուածոյն մէջ չափազանց կը տեսնուին սատանաներ, մագեր, և դիւթական ազդեցութիւնը, որոնք տխուր և երեսկայութեան անհաճոյ երևոյթ կու տան քերթուածոյն կազմութեանը: Դիւթական անտառը՝ որ շատ անգամ տեղի կը գտնէ բանահիւսութեան հանդոյցը լուծելուն մէջ, Հոփնալդի ետեւէն գնալով խնդրակները՝ որպէս զի գոյ և դիւթութիւնը փարատէ, կրօնաւորը՝ որ դիրենք այրին միջէն՝ երկրիս կեդրոնը կը տանի, դէպ 'ի Երանելեաց առասպելական կղզիները կատարած ճանապարհորդութիւնը, և այն կերպը որով ըզՀոփնալդ ետ կը կեցընեն Արմիտոյ հրապուրանոցմէ և 'ի հեշտութենէ, թէպէտ և խիստ հաճոյական տեսարաններ են և բանաստեղծական ամենայն փափկութեամբ նկարագրուած, սակայն պէտք է խոստովանիլ՝ որ առասպելաբանութիւնը պատշաճէն անդին կ'անցնի տառնց մէջ:

Ընդհանուր խօսելով՝ Թասսոյի քերթուածոյն մէջ աւելի կշտամբանաց նիւթ եղած են վիպասանական երևոյթ մը տալը քերթուածոյն շատ մը գիպաց մէջ: Մեզի ներկայացուցած առարկաներն միշտ վաճճ են, բայց երբեմն հաւանականութեան սահմանէն դուրս կ'եննեն: Իրեն զրուածոց մէջ՝ մասամբ մը իրեն դարուն ճաշակը կը գտնուի, որ դեռ ետ կեցած չէր թափառական ասպետաց պատմութեանցը վրայ ունեցած տարօրինակ զարմաբէն, պատմութիւնը՝ զորս Արիտոյի անասնձ, բայց լիարեւուն և հաճոյական երեսկայութիւնն գեռ նոր ամենամեծ համբալ հրատուցեր էր. սակայն պէտք է ըսել՝ որ ինքը Հոմերէն ու Վիրգիլէն աւելի զարմանալի վիպասան չէ. միայն այս տարբերութեամբ՝ որ իրեն մէջ առասպելները ասպետական են: Թասսոյի

սոյի նկարագրութեանց և ոճոյն մէջ սովորականէն աւելի փոփոխութիւն և զեղեկութիւն կը տեսնուի, և երկու յատկութիւններն ալ միշտ իրարու հետ լաւ յարմարցուած են. փառաւոր նիւթերու նկարագրութեանց մէջ հաստատուն և վաճճ ոճ կը գործածէ. և երբ զուարճալի և հաճոյական իրաց կու գայ, ինչպէս Երմինեայ հովուական առանձնութիւնը՝ եօթներորդ երգին մէջ, և Արմիտոց արուեստը ու գեղեցկութիւնը՝ չորրորդին մէջ, քաղցր և ամոքիչ ոճ կը ստանայ. և այս երկու տեսակ նկարագրութիւններն ալ ամենալաւ են: Իրեն պատերազմներն նաև կենդանի են, և փոփոխական դէպքերով զանազանութիւն առած, բայց յոյս՝ Թասսոյ Հոմերի կրակը և ոգին չունի:

Սիրոյ նկատմամբ հուստար յաջողութիւն ունեցած չէ՝ ինչպէս նկարագրութեանց մէջ. և իրացընէ, նկարագրական գործերով և բնաւորութեանց պատկերներով՝ աւելի մեր հետաքրքրութիւնը կը շարժէ, քան թէ գործողութեան զգացման մէջ: Փափկութեան նկատմամբ Վիրգիլիոսէն շատ ստորին է. և երբ կը ջանայ իրեն խօսակցութեան մէջ արտահաճոյ ու գողտրիկ երևնալ, արուեստակեալ և չափազանց ձևացեալ կերպ մը կ'առնու: Գալով իրեն հանճարաբանութեան և բանահիւսութեան, որոց համար շատ անգամ պարտաւուած է, քննադատք պէտք եղածին աւելի խիստ գտնուած են: Արուեստակցութիւնն Թասսոյի ուճոյն բանադրոշմն չի կրնար բուռիլ, վաւրն զի ամբողջութեանը մէջ՝ այրական է, զօրաւոր և ուղիղ. յիրաւի՝ քանի մը դիպաց մէջ, մասնաւորապէս ինչպէս նշանակեցի քիչ մ'առաջ՝ երբ փոփոկ կ'ուղէ երեւիլ, բռնաբարեալ և անբնական դազափարներ կը յայտնէ, բայց ոչ յաճախ և ոչ սովորական են ասոնք Թասսոյի, ինչպէս կարծուած է: Եւ թէ երեսուն կամ քառասուն տող քերթուածէն դուրս հանենք, համադրուած եմ թէ այսպիսի արատներէ բոլորո.

վին դերժ պիտի ըլլայ քերթութիւնն :
Պուալոյ և Դասիէ և անցեալ դա-
րուն ուրիշ գաղղիացի քննադէտք ըզ-
թասայ վատահամբաւելու եպերեղի
լաճք մ'ունեցան, զոր ժառանգեցին
նաև քանի մը անգղիացի մատենագիր-
ներ, Բայց իրաւամբ կրնանք ըսել թէ
ըստ բաւականի զայն չճանչցան, և
կամ գէթ չափազանց նոխսապաշա-
րեալ մտօք կարդացին զայն : Վասն զի
ըստ իս՝ ստուգիւ կ'ըսեմ՝ որ երուսաղե-
մի Ագաթութիւնը աշխարհիս մէջ գրո-
նուած դիւցազնական կանոնաւոր բա-
նաստեղծութեանց երրորդ աստիճանն
ու արժանաւորութիւնն ունի, և շատ
մերձաւոր իշխականին և Ենէականին :
Թասայ իրաւցընէ ստորին Հոմերէն
ըստ հռանդեան, ըստ փափկութեան
վիրգիլիոսէն, Միլտոնէն՝ ըստ հանճա-
րոյ յանդուգն վսեմութեան, Բայց
ուրիշ որ և իցէ անձի տեղի չի տար :
Կրնայ համարուիլ որ բանաստեղծա-
կան տաղանդին մէջ և նորանոր գիւ-
տից բեղմնաւորութեամբ, դիպաց զա-
նազանութեամբ, բարոյից ճիշդ բացա-
տրութեամբ, նկարագրութեանց ճո-
խութեամբ, ոճոյն գեղեցկութեամբ՝
ես չեմ ճանչնար դիւցազններգակ բա-
նաստեղծ մը, բաց 'ի վերը յիշուած ե-
րեքէն, որ իրեն հետ կարենան բաղդա-
տուիլ :

Խառնական բանաստեղծութեան մէջ
թասայի մեծ նախանձորգն Վիրտուոյ
չենք կրնար իրաւամբ դիւցազններգակ
մատենագրաց կարգը դասել : Բանա-
ստեղծական քերթուածոյ մը հիմնա-
կան կանոնն է՝ երբ դիւցազնական
դէպք մը կը պատմէ և կանոնաւոր
պատմութիւն մը կը յորինէ : Ուստի
թէպէտ և Օլլանտոյ Ֆուռիոզոյի մէջ
կը գտնուի տեսակ մը միութիւն և շաղ-
կապումն ծրագրի, սակայն այսու հան-

դերձ փոխանակ զայն պայծառ ցուցը-
նելու՝ կարծես թէ հեղինակը ջանացած
է ծածկելու զայն, ցառքստօք կեր-
պիւ յորինելով իւր քերթուածը, և
ստեպ ստեպ ընդհատութեամբ զանա-
զան պատմութեանց՝ առանց նախըն-
թացին վերջ մը տալու : Արտուոյ կար-
ծես թէ արհամարհած է ամենայն կա-
նոնաւոր դրութիւն ծրագրի, և ուզած
է ճոխ, հարուստ, բայց միանգամայն
անսանձ և տարօրինակ երեակայու-
թեամբ վարուիլ. սակայն այսու ամե-
նայնիւ Օլլանտոյ Ֆուռիոզոյի մէջ կը
գտնուին դիւցազնական այնչափ դէպ-
քեր, որ պատշաճ է քանի մը խօսք ը-
սիլու անոր վրայօք : Ստուգիւ ինքն ա-
մէն տեսակ բանաստեղծութիւն մէկ-
տեղ կը միադնէ, մերթ կատակերգա-
կան, մերթ երգիծարանական, երբեմն
թեթիւ և անհամեստ և երբեմն իսկ դիւց-
ազնական, նշարադրական, և գող-
տրիկ կերպ կը գործածէ : Այս ամէն
մասամբ միշտ գերազանց կը հանդիսա-
նայ : Ինքը միշտ տէր է իւր նիւթոյն,
կարծես թէ կը զբօսնուանով, և երբեմն
տարակուսել կու տայ մեզի թէ ար-
դեօք առողջ մտօք կը գործէ թէ առ 'ի
կատակ : Քիչ անգամ զգայութիւնը
յուզող կերպ ունի, թէպէտ և երբեմն
գորովաշարժ է. իսկ պատմութեանց և
նկարագրութեանց մէջ բնաւ բանա-
ստեղծ մը թերեւս քան զինքը գերա-
զանց գտնուած չէ : Ինքն աչքերնուս
առջև կը ներկայացնէ որ և իցէ նկարա-
գրած տեսարանները, որ և իցէ պատ-
մած դէպքերը. պարագայից ընտրու-
թեաց մէջ վայելչանկար է վերին աս-
տիճանի : Իւր գրութեան ոճը շատ փո-
փոխական է, բայց միշտ պատշաճ առ-
նիւթն, քաղցր ու ներդաշնակ տաղաչա-
փութեամբ զարդարուած :

